

Mgr. Ondřej Kolář

KHI FF UP

Meziválečné dělnické hnutí na Chebsku optikou československého četnictva

Zákroky četnictva proti dělnickým demonstracím v meziválečném období patřily v době minulého režimu k tématům, podrobeným jednostrannému a ideologicky zabarvenému výkladu.¹ V současné historiografii i v historické paměti toto téma zůstává poněkud opomíjeno. V řadě případů tomu tak dost možná je i vědomě a cíleně. Pro mnohé může být obtížné vyrovnat se s otázkou, jak vnímat a hodnotit rozpor mezi současnou glorifikací československého četnictva a mezi přirozeným soucitem vůči obětem neradostných hospodářských poměrů.

Účelem předkládané stati je popsat a analyzovat reakci četnictva na činnost dělnického hnutí v národnostně smíšeném chebském regionu (konkrétně v obvodu Četnického oddělení Cheb²) a přispět tak k debatě o úloze uvedeného ozbrojeného sboru při pacifikaci sociálních nepokojů. Pro lepší pochopení kontextu je však nejprve nutno nastínit postoj tehdejšího státního bezpečnostního aparátu vůči dělnickému – a zejména pak komunistickému – hnutí.

Instituce meziválečného Československa se stavěly ke komunismu značně skepticky. Důvodů bylo hned několik: zkušenost ruských legionářů z bojů s bolševiky, ohlasy komunistických nepokojů v prvních letech republiky, útoky levicově orientovaných atentátníků na přední politiky Karla Kramáře a Aloise Rašína, v neposlední řadě lze přičíst také autoritu T. G. Masaryka, zásadního odpůrce marxismu.

Komunismus jakožto internacionální ideologie ovlivňoval příslušníky státního „československého národa,“ stejně jako reprezentanty etnických menšin. Imponoval nejen řadě dělníků, ale rovněž mnoha intelektuálům a umělcům. Státní orgány spatřovaly v šíření komunistických idejí vážnou hrozbu a není tudíž překvapivé, že četnictvo coby nejpočetnější a nejvýznamnější složka československého pořádkového aparátu věnovala činnosti komunistických organizací značnou pozornost.

¹ Viz například: Bohata, Ivan: *Protílidová úloha četnictva v letech 1918–1938*. Praha 1978.

² Četnické oddělení představovalo vyšší organizační článek, jemuž podléhalo několik okresních četnických velitelství, jež byla dislokována v sídlech politických okresů. Základ chebského oddělení tvořily okresy Cheb a Aš, od roku 1923 též Mariánské Lázně. Ve 20. letech do kompetence chebského četnictva spadal též Sokolov, počet dalších přidružených okresů se průběžně měnil.

Aktivní ani bývalí členové KSČ ani jejich rodinní příslušníci nebyli k četnictvu přijímáni. Sloužící i propuštění či penzionovaní četníci, projevující sympatie ke komunismu, byli vedeni v patrnosti.³ Například když se počátkem roku 1928 bývalý strážmistr Ludvík Rozsypal potuloval po Slovensku a Podkarpatské Rusi a vychvaloval sovětské zřízení, Generální velitelství četnictva se nechalo detailně informovat o jeho činnosti.⁴

Na druhou stranu je ovšem třeba odmítnout zjednodušující tvrzení, rozšířené zvláště v marxistické historiografii, o „buržoazním“ charakteru četnictva. Mezi žadateli o přijetí ke sboru nacházíme celou řadu představitelů nižších sociálních vrstev. Někteří důstojníci četnictva dokonce zastávali názor, že by při náboru nových četníků měli být upřednostňováni chudší zájemci, jelikož ti zámožnější nejsou ekonomicky závislí na svém přijetí ke sboru.⁵

K úkolům četnictva patřilo monitorování činnosti lokálních organizací KSČ a udržování pořádku při různých manifestacích, shromážděních a stávkách. V dobových četnických hlášeníh někdy splývají pojmy „dělníci“ a „komunisté.“ To se týká zejména pohraničních oblastí, kde vzhledem k malému počtu českého obyvatelstva neměli větší vliv národní socialisté ani jiné české levicové strany, takže většina politicky aktivních dělníků, kteří se stávali předmětem zájmu četnictva, náležela k internacionálně orientované KSČ či k německé sociální demokracii, která však v četnických hlášeníh figuruje výrazně méně často než KSČ.

Podobně tomu bylo i v obvodu Četnického oddělení Cheb, v jehož převážné části chyběla významnější průmyslová centra a většina dělníků byla zaměstnána v menších, převážně textilních továrnách. Výjimku představovaly pouze uhelné doly na Sokolovsku⁶ a kaolínový průmysl v okolí Chodova, uvedené oblasti byly ovšem počátkem 30. let z kompetence chebského četnictva vyňaty a podřízeny karlovarskému četnickému oddělení. Sociální nepokoje se v největší míře projevovaly právě na Sokolovsku, ale též v okrese Aš.

V regionu, který je předmětem tohoto výzkumu, docházelo k dělnickým stávkám a demonstracím s různou intenzitou prakticky po celé období první republiky, především však v prvních letech Československa a poté na přelomu 20. a 30. let, tedy v éře všeobecné hospodářské krize, která výrazně postihla zejména dělnictvo na Sokolovsku a Ašsku. (Podle zprávy z 27. ledna 1933 bylo v ašském okrese přes 8 000 nezaměstnaných.⁷)

³ Četnictvo dbalo o to, aby i vysloužilci vždy jednali čestně a reprezentativně. Pensionovanému četníkovi, který se dopustil nevhodného chování, mohlo být mimo jiné upřeno právo na používání své hodnosti. Takto postižený se směl nadále titulovat pouze jako „četnický pensista.“

⁴ NA (dále jen NA), fond *Generální velitel četnictva* (dále jen GVČ), kart. 27.

⁵ GVČ, kart. 27.

⁶ Sokolov tehdy nesl oficiální pojmenování Falknov nad Ohří.

⁷ NA Praha, ZČV, kart. 430, sign. 2965/33.

V prvních letech ČSR se při nepokojích na národnostně smíšeném Chebsku nezdálo prolínaly sociální a nacionální problémy.⁸ Hnací sílu demonstrací nepředstavovalo pouze dělnictvo, ale celá škála společenských skupin, především ve městech, kde oproti venkovu panovala horší zásobovací situace.

V období velké hospodářské krize ustupuje nacionální motivace stávkujících dělníků poněkud do pozadí. Celkově se z dochovaných pramenů zdá, že na přelomu 20. a 30. let národnostní napětí ve sledované oblasti na čas opadlo. Pamětní knihy četnických stanic (především na Mariánskolázeňsku) se například zmiňují o účasti německého obyvatelstva na oslavách 28. října či narozenin T. G. Masaryka.⁹

Němci, z nichž mnozí se obtížně vyrovnávali se vznikem Československa, v této době již patrně akceptovali existenci nového státu jako fakt, který nelze změnit a proti němuž nemá smysl bojovat. Mnozí patrně dovedli ocenit snahu československého státu respektovat v relativně velké míře práva národnostních menšin. Netřeba zdůrazňovat, že po nástupu Hitlera k moci se poměry značně zdramatizovaly.

V případě dělnických nepokojů je nutno vzít v úvahu ještě jeden aspekt, který vysvětluje absenci nacionální rétoriky. Většina stávek či manifestací byla organizována či spoluorganizována funkcionáři KSČ, kterážto strana zastávala zásady internacionalismu.

Aktivity komunistických činitelů na Chebsku byly ve 30. letech sledovány četnictvem. Dochovala se pravidelná hlášení ašských četníků o činnosti KSČ v jejich obvodu a lze předpokládat, že podobné zprávy podávaly i další četnické stanice. Obvykle se ovšem jednalo o dost fádňivé informace o personálním složení lokálních poboček KSČ apod.¹⁰

Kromě komunistů byli po roce 1933 monitorováni i emigranti z Hitlerova Německa, z nichž značnou část tvořili představitelé levicových politických stran, v nichž československé orgány viděly potenciální šířitele komunistické ideologie.

Podle záznamů ašské četnické stanice 5. února 1935 nařídilo Presidium zemského úřadu pořídit seznamy německých emigrantů a pravidelně, nejpozději do 8. dne každého měsíce, hlásit počty těchto osob v jednotlivých okresech. Jak nedávno ukázali ve své monografii Kateřina Čapková a Michal Frankl¹¹, evidence emigrantů byla vedena již od roku

⁸ Průběh národnostních střetů v západočeském pohraničí na přelomu 10. a 20. let zpracoval Řeháček, Karel: *Němci proti Československu na západě Čech*. Plzeň 2008.

⁹ Státní okresní archiv Cheb (dále jen SOKA Cheb), fondy *Četnická stanice Mariánské Lázně* (dále jen ČS M. Lázně) a *Četnická stanice Zádub* (dále jen ČS Zádub).

¹⁰ SOKA Cheb, fond *Státní policejní úřad Cheb* (dále jen SPÚ), sign. 562.

¹¹ Čapková, Kateřina – Frankl, Michal: *Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem 1933 – 1938*, Praha – Litomyšl 2008. Autoři mimo jiné poukázali na nespolehlivost statistických údajů o počtech emigrantů, zejména v počátečním období, kdy se při sčítání uprchlíků vycházelo především z údajů různých nevládních organizací, zabývajících se péčí o utečence.

1933, způsob jejího provádění se však postupem času měnil. O počtech uprchlíků ve zkoumané oblasti před vydáním výše uvedeného nařízení z února 1935 ovšem nemáme zprávy.

Četnická stanice v Aši v letech 1935 a 1936 evidovala 10–15 německých emigrantů. Pozornost byla věnována i vystěhovalcům z Rakouska – ti se v regionu vyskytovali až od července 1936, a to v počtu dvou osob.¹² Přestože se někteří s uprchlíků stýkali s činiteli KSČ (což v několika případech vedlo k vyhoštění), není doloženo, že by se účastnili dělnických stávek a demonstrací.

Četnictvo ovšem nevěnovalo svou pozornost pouze emigrantům a „domácím“ komunistům, muselo rovněž reagovat na aktivity bolševického hnutí v sousedním Německu. Tamní komunisté z příhraničních oblastí totiž nezdůvodňovali styky a spolupráci s těmi československými. V době stávek či nepokojů tudíž patřilo k úkolům četnictva zamezit tomu, aby přes hranice pronikali němečtí sympatizanti radikální levice, kteří by se mohli k demonstrantům připojit. Dochované prameny dokládají, že se komunistických manifestací na Chebsku příležitostně účastnili příslušníci levicových organizací z Německa, někdy i jako řečníci. Kupříkladu během oslav „*Rudého dne*“ 3. července 1927 ve Vildštejně (dnes Skalná) říšskoněmecký státní příslušník Adolf Dietz ze saského Adorfu prohlašoval, „*že obdrží-li vojáci komunisté v případě mobilisace zbraně, rozbijí jimi lebky těm, kdo jim je vydá.*“¹³

Mimo evidenčních úkolů mělo četnictvo na starost především zajišťování klidu při dělnických manifestacích a stávkách, přičemž do lokalit, kde byly ohlášeny či očekávány demonstrace, byly vysílány tzv. „*soustředěné oddíly*“ četníků, posbíraných dle potřeby z různých stanic. Pokud se dělnické protestní akce obešly bez výtržností, bezpečnostní orgány obvykle nezasahovaly, omezovaly se pouze na hlídkování a na zaznamenávání obsahu proslovů řečníků. Jestliže však shromáždění nebylo předem řádně ohlášeno a povoleno, nebo pokud v jeho průběhu zazněly protizákonné výroky (urážky představitelů státu, nabádání k násilí apod.), museli četníci vyzvat účastníky k rozchodu a případně podat příslušnému soudu trestní oznámení na organizátory.

Vzhledem k výše zmíněné struktuře průmyslu v daném regionu jednotlivé stávky v různých lokálních továrnách probíhaly často nekoordinovaně. Jsou ovšem známy i případy, zejména ze Sokolovska, kdy se komunističtí agitátoři snažili podněcovat zaměstnance továren, aby se připojili ke svým stávkujícím kolegům z jiných podniků.

¹² SOKA Cheb, SPÚ, sign. 562.

¹³ NA Praha, ZČV, kart. 361, sign. 10695/27.

Do organizační a koordinační činnosti se aktivně zapojovali i poslanci KSČ. 28. února 1929 byl strážmistr Karel Dominik Kopper¹⁴ v Chodově svědkem toho, jak neznámý řečník vyzývá dělníky továrny *Haas a Čížek*, aby zastavili práci „ze solidarity k dělnictvu kaolínových závodů“ v Božíčanech, kde v té době probíhala stávka. Když Kopper řečníka legitimoval, vyšlo najevo, že jde o komunistického poslance dr. Viktora Sterna.¹⁵

K podobnému případu došlo 15. října 1930 v Rossbachu (dnes Hranice u Aše), kde četnická hlídka doprovázela trojici dělníků, kteří se odmítli připojit k probíhající stávce. Skupina byla obklíčena davem zhruba osmdesáti osob, jež začaly „stávkokazům“ vyhrožovat. Na výzvu strážmistra Karla Staníčka se stávkující rozešli, na místě zůstal pouze jeden muž, který se nadále pouštěl do polemik z četníky. Jak strážmistr Staníček následně zjistil, jednalo se o poslance Karla Haiblika, patrně nejaktivnějšího komunistického činovníka v regionu, který se i v pozdější době často dostával do konfliktů s četnictvem.¹⁶

Napadání stávkokazů, jako tomu bylo v Rossbachu, a provolávání různých politických hesel patřilo k nejčastějším formám projevů nespokojenosti při dělnických nepokojích. K otevřeným střetům s představiteli státní moci docházelo na Chebsku jen výjimečně, pomineme-li první léta po vzniku republiky. Například 16. dubna 1920 se skupině mariánskolázeňských četníků, vedené vrchním strážmistrem Vendelínem Hönigem, podařilo zadržet komunistického předáka Maxe Hölze a jeho spolupracovníka Karla Webera. Hölz při zatýkání kladl odpor a ohrožoval četníky granátem. Incident se naštěstí nakonec obešel bez zranění.¹⁷ Jeden z mála doložených případů z pozdější doby se odehrál 6. března 1930 v Chodově, kde několik stávkujících dělníků začalo házet kamením po četnících.¹⁸

Rovněž četnictvo obvykle proti demonstrantům zasahovalo poměrně mírně, není známo, že by ve zkoumaném časoprostoru někdy strážci zákona použili palně zbraně. Specifický jev představovaly bodákové útoky, užívané v případě, že účastníci nepovolené manifestace nereagovali na výzvy k rozchodu. V takových případech, které ovšem nebyly nijak časté, se četníci s nasazenými bodáky rozběhli proti demonstrantům. Ti se obvykle

¹⁴ Kopper pocházel z rodiny žižkovského strážníka německého původu, sám se však v meziválečném období hlásil k československé národnosti. Studoval pražskou konzervatoř a před první světovou válkou působil jako dirigent vojenské kapely 73. pěšího pluku v Chebu. V listopadu 1918 nastoupil k četnictvu a během dvou desetiletí služby v pohraničí se vypracoval do pozice okresního velitele v Aši, odkud byl po Mnichovu přeložen nejprve do Nového Bydžova a roku 1943 do Roudnice nad Labem, kde jej zastihl konec války. Během okupace získal v důsledku svého německého původu říšské občanství, patrně aniž by o to sám aktivně usiloval. Jeho poválečné osudy se zatím nepodařilo zdokumentovat.

¹⁵ NA, fond *Zemské četnické velitelství Praha* (dále jen ZČV), kart. 1008.

¹⁶ NA, ZČV, kart 1008.

¹⁷ SOKA Cheb, fond *Četnická stanice Mariánské Lázně*.

¹⁸ NA, ZČV, kart 391.

ihned rozprchli, aniž by někdo z nich utrpěl újmu na zdraví. Podobné zákroky tedy mívaly spíše zastrašovací charakter.

Během shromáždění v Lokti 23. února 1930 již zmíněný poslanec Haiblik ignoroval výzvu okresního četnického velitele k rozpuštění schůze, načež četníci rozehnali přítomné bodákovým útokem. Na Haiblika bylo následně učiněno udání u Okresního soudu v Lokti „*pro přestupek shromažďovacího zákona.*“¹⁹

Ne vždy však rozehnání demonstrantů proběhlo tak hladce. Na 27. února 1930 byl v Kraslicích plánován nepovolený komunistický průvod k Okresnímu úřadu. Na místo bylo v očekávání nepokojů již před začátkem průvodu povoláno sedm četníků kraslického okresu, aby asistovali osazenstvu tamní stanice.

Když se kolem desáté hodiny shromáždilo na náměstí zhruba 200 osob, okresní četnický velitel Josef Freund vyzval přítomné k rozchodu „*a když se tak nestalo, dal shromáždění bodákovým útokem deseti četníky rozptýliti.*“ Freundův rázný zákrok, spoléhající především na zastrašovací efekt, se vydařil a demonstranti se rozutekli, aniž by došlo k násilnostem.

O něco později se účastníci manifestace shromáždili na jiném místě, „*byli však opětně četnictvem rozehnáni.*“ Po tomto zákroku již nastal klid. Oba zásahy četníků se obešly bez poranění na obou stranách.²⁰

Zákroky četnictva mívaly někdy dohru v podobě stížností na účastníky zákroku, které, pokud se zakládaly na nepřesných či neověřených informacích, byly považovány za urážku četnictva. Četník, který byl neoprávněně osočen, měl nikoliv právo, nýbrž povinnost, podat na stěžovatele žalobu pro urážku na cti a hájit tak nejen svou pověst, ale především pověst četnického sboru. Soudně stíháni byli pochopitelně i jednotliví demonstranti, kteří se během manifestací dopustili urážlivých výroků na adresu četníků. Případy politicky motivovaných urážek se však v dochované agendě objevují poměrně zřídka.

Některé zákroky četnictva se neobešly bez organizačních nedostatků, docházelo i ke kompetenčním sporům mezi četníky a představiteli politické správy, která příležitostně vytýkala četníkům liknavé reakce na žádosti o poskytnutí asistence při předem ohlášených manifestacích. Představitelé politických úřadů se však ne vždy plně orientovali ve struktuře a hierarchii četnictva, takže své žádosti či pokyny příležitostně adresovali nekompetentním orgánům.

¹⁹ NA, ZČV, kart. 391, sign. 2356/30.

²⁰ NA Praha, ZČV, kart. 391, sign. 2582/30

I četnictvo mělo důvody k nespokojenosti s prací správních institucí. Koncem 20. let například četniční důstojníci z Chebu a Plzně opakovaně kritizovali přednostu Okresní správy politické v Aši dr. Ulma, že zveličuje a přeceňuje hrozbu komunistického hnutí v regionu a zbytečně žádá o navýšení početních stavů četnictva v okrese.²¹

Další potíže se příležitostně objevovaly v případech dlouhodobého soustředění četnictva v krizových oblastech. Například v průběhu několikaměsíční stávký v Rossbachu na podzim 1930 se mezi četníky z Plzeňska, přidělenými k tamnímu soustředěnému oddílu, rozmohlo simulantství. Velitel Četnického oddělení Cheb štábní kapitán Karel Borský musel vydat nařízení, aby všechny další případy údajných onemocnění byly náležitě prověřeny lékařem.²²

Mimo stávek, manifestací a demonstrací existovala ještě jedna příležitost k ventilování sociálního a nacionálního napětí, a to prvomájové oslavy, při nichž obvykle jednotlivé politické strany, působící v daném městě či obci, pořádaly své vlastní průvody a shromáždění. Na rozdíl od stávek zde tedy nedocházelo pouze k potýkání dělníků (či konkrétně komunistů) se státní mocí, ale též k názorovým a případně i fyzickým střetům mezi příznivci různých politických směrů.

Při prvomájových oslavách roku 1936 byl ve Vildštejně soustředěn oddíl četníků pod vedením vrchního strážmistra Holého, který měl zabránit střetu mezi manifestujícími henleinovci (tedy členy a sympatizanty *Sudetendeutsche Partei*, dále jen SdP) a komunisty. Holého muži včas vytvořili neprostupný kordon mezi oběma zneprátelenými skupinami, takže se celá událost obešla bez násilností.²³

Ještě složitější situace nastala téhož dne v Tachově, kde se prvomájových oslav zúčastnili kromě nacistů a komunistů ještě němečtí sociální demokraté a němečtí křesťanští socialisté. „K udržení veřejného klidu a pořádku nařídil přednosta okresního úřadu soustředění četnictva“, takže během oslav zajišťovalo klid v ulicích celkem dvacet četníků pod vedením okresního četnického velitele.

Zatímco na shromáždění SdP dorazilo dle četnických odhadů zhruba 1 400 osob, sociálně demokratického setkání se zúčastnilo přibližně 1 100 lidí a křesťanských sociálů bylo pouze kolem padesáti. Komunistický průvod čítal všehovšudy 40 osob, na následný tábor lidu jich dorazilo kolem čtyř stovek. Značnou část návštěvníků ovšem tvořili příznivci opozice (zejména členové SdP), kteří se pokoušeli vyvolat výtržnost.²⁴

²¹ NA, ZČV, kart. 357, sign. 5775/27.

²² NA, ZČV, kart 1008.

²³ NA, ZČV, kart 559, sign. 9977/36.

²⁴ NA, ZČV, kart 559, 9981/36.

Uvedený příklad názorně ilustruje fenomén vývoje ve 30. letech, kdy se mnoho obyvatel pohraničí postupně přiklánělo k Henleinovu hnutí. Při agitaci mezi dělnictvem Henleinově straně napomohla mimo jiné její hospodářská a sociální politika, zejména činnost svépomocné organizace *Sudetendeutsche Volkshilfe*, jejíž úspěchy v boji s rostoucí nezaměstnaností uznali i mariánskolázeňští četníci.²⁵ Ekonomická situace v pohraničí se zároveň stala jedním z argumentů henleinovské propagandy, která se snažila přesvědčit cizinu o tom, že sudetští Němci byli hospodářskou krizí postiženi nejvíce ze všech složek československého obyvatelstva a že pražská vláda nevěnuje dostatečnou pozornost jejich problémům.²⁶

Sílící nacistické hnutí československé bezpečnostní orgány ve zkoumaném regionu zpočátku patrně poněkud podcenily, mimo jiné i z toho důvodu, že za prvořadou politickou hrozbu byl nadále považován komunismus. Na podzim 1933 se četnictvo podílelo na zákroku proti radikálně nacionalisticky orientované *Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei* (dále jen DNSAP), nicméně na vzrůstající úspěchy Henleinovy strany pořádkové složky z počátku reagovaly jen pozvolna.²⁷

Je však třeba uvést, že v posledních letech před zánikem první republiky zůstaly právě dělnické strany, tedy německá sociální demokracie a KSČ, jedinými vlivnějšími politickými silami, které čelily nástupu nacismu v pohraničí, jelikož němečtí agráři ani křesťanští sociálové se neodhodlali k ráznému vystoupení proti henleinovcům. Této skutečnosti si bylo vědomo i četnictvo na Chebsku, například kronika stanice v Mariánských Lázních v roce 1936 uvádí pasivitu ostatních německých politických stran jako jeden z důvodů rostoucího vlivu SdP.²⁸

Za daných okolností nepřekvapí, že se bývalí voliči a příslušníci jiných stran postupně přikláněli k SdP. Za pozornost jistě stojí fakt, že v Rossbachu, kde byli komunisté na přelomu 20. a 30. let značně aktivní, v lednu 1938 četnictvo evidovalo přes 60 obyvatel této obce, podezřelých z činnosti ve prospěch nacistických tajných služeb. Tento počet tvořil více než polovinu osob z ašského okresu, vyšetřovaných pro špionáž.²⁹

Lze jen spekulovat o tom, zda mezi tyto přísluhovače nacismu patřili i lidé, kteří se o necelou dekádu dříve zapojovali do komunistických stávek a demonstrací. Příklad Rossbachu

²⁵ SOKA Cheb, ČS M. Lázně.

²⁶ Henlein, Konrad: *The German Minority in Czechoslovakia*. In: *International Affairs*, Vol. 15, No.4, London 1936, s. 561–572. (Dostupné online na <http://www.jstor.org>)

²⁷ SOKA Cheb, ČS M. Lázně, ČS Zádub, SPÚ.

²⁸ SOKA Cheb, ČS M. Lázně.

²⁹ Blíže viz: Kolář, Ondřej: *Nacistické hnutí na Chebsku očima československých bezpečnostních složek 1933–1938*. In: Koucká, Ivana – Laníková, Lucie (eds.): *Historica olomucensia 38–2010*. Olomouc, 2010, s. 89–97, s. 93.

svádí k vyslovení hypotézy, že řada německých obyvatel pohraničí, zejména v chudších oblastech s náročnými přírodními podmínkami, inklinovala k sociálnímu a často též nacionálnímu radikalismu bez pevného ideologického ukotvení.

Řadě nemajetných dělníků a maloročníků se v době všeobecné hospodářské krize mohl komunismus jevit jako přijatelné východisko a dá se předpokládat, že v některých případech titíž lidé ve druhé polovině 30. let spatřovali nejlepší alternativu v nacismu, který jim zdánlivě nabízel řešení jejich hospodářských i národnostních problémů. Alespoň částečné zodpovězení otázky, do jaké míry byly podobné tendence v pohraničí rozšířeny, by ovšem vyžadovalo dlouhodobý výzkum množství různorodých pramenů, což se již vymyká účelu této studie.

Závěrem lze shrnout, že ve sledované oblasti se mísily nacionální a sociální problémy, ovšem na přelomu 20. a 30. let došlo k dočasnému zklidnění národnostního napětí, naopak se ovšem v důsledku hospodářské krize prohloubily sociální konflikty.

Zákroky četnictva při stávkách a demonstracích se téměř vždy obešly bez násilností, rovněž k násilnostem ze strany dělníků docházelo poměrně zřídka, a pokud ano, stávali se jeho cílem především stávkokazové, nikoliv představitelé „buržoazie“ či státních institucí. K úkolům četnictva patřilo kromě přímých zásahů při nepokojích také monitorování činnosti regionálních odboček KSČ a později též evidence německých politických emigrantů, kteří byli vnímáni jako potenciální šířitelé komunistické ideologie.

Nejvýraznější aktivity dělnického hnutí lze zaznamenat v oblastech s rozvinutější průmyslovou výrobou, tedy především na Sokolovsku, nebo naopak v chudých odlehlých oblastech (části Ašska), kde však tyto aktivity měly méně koordinovanou podobu. Od roku 1933 ovšem dochází ve zkoumané oblasti k silnému poklesu vlivu KSČ a jiných levicových stran ve prospěch nastupujícího Henleinova hnutí.

Na základě probádaných pramenů četnické provenience lze tedy získat určitou představu o některých aspektech činnosti levicových politických stran v pohraničí. Nabízí se logická otázka, jak dělníci a především jejich odboroví a političtí reprezentanti vnímali četníky a další představitele státní moci, to by však již bylo téma pro samostatnou studii.